

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Центр заочної форми навчання
Кафедра міжнародних економічних відносин**

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Д.е.н., проф.. Козак Ю.Г.
“ ___ ” _____ 2019 року

ВИПУСКНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

з теми

**«Підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону (на прикладі
Одеської області)»**

Виконала: студентка 4 курсу, групи 7
спеціальності 6.030503 Міжнародна економіка
Коломієць Ніка Костянтинівна

Науковий керівник: доктор економічних наук,
доцент кафедри МЕВ ОНЕУ
Єрмакова Ольга Анатоліївна

ОДЕСА - 2019

АНОТАЦІЯ

Коломієць Ніка Костянтинівна, «Підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону (на прикладі Одеської області)» випускна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 6.030503 «Міжнародна економіка», Одеський національний економічний університет – Одеса, 2019.

Випускна робота складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є міжнародна конкурентоспроможність Одеського регіону в умовах сьогодення.

У роботі розглядається міжнародна конкурентоспроможність регіону: визначено сутність, складові, критерії, досліджено формування регіональної політики, наведено досвід європейської регіональної політики.

Проаналізовано фактори міжнародної конкурентоспроможності регіону Одеської області, проведено аналіз інноваційної діяльності Одеської області, також проаналізовано стан міжнародної конкурентоспроможності регіону Одеської області.

Запропоновано основні напрями підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеської області за допомогою маркетингу територій, а також застосування кластерного підходу.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність, регіон, Одеська область, регіональна політика, інноваційна діяльність регіону, інноваційна діяльність, маркетинг територій, кластер.

ANNOTATION

Kolomiets Nika Kostyantynivna, "An increase of international competitiveness of region (on the example of the Odessa area)" is final work on the receipt of educational baccalaureate for speciality 6.030503 the "International economy" of the Odessa national economic university. Odessa, 2019.

Final work consists of three divisions. A research object is an international competitiveness of the Odessa region in the conditions of present time.

The international competitiveness of region is in-process examined: essence, constituents, criteria, regional politics are also researched, as well as the experience of European regional politics.

The factors of international competitiveness of region of the Odessa area are analysed, the analysis of innovative activity of the Odessa area is conducted, the condition of international competitiveness of region of the Odessa area is also analysed. Basic directions of increase of international competitiveness of the Odessa area are offered by means of marketing of territories, and also application of cluster approach.

Keywords: international competitiveness, region, Odessa area, regional politics, innovative activity of region, innovativeactivity, marketing of territories, cluster.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ	
КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ 8	
1.1. Міжнародна конкурентоспроможність регіону: сутність, складові, критерії....	8
1.2. Формування регіональної політики, спрямованої на підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону	15
1.3. Європейський досвід регіональної політики регіону	22
Висновок до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ	
РЕГІОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ 31	
2.1. Фактори міжнародної конкурентоспроможності регіону Одеської області	31
2.2. Стан міжнародної конкурентоспроможності регіону Одеської області	36
2.3. Аналіз інноваційної діяльності Одеської області як ключового фактору міжнародної конкурентоспроможності	45
Висновок до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ МІЖНАРОДНОЇ	
КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ..... 53	
3.1. Покращення інноваційної складової міжнародної конкурентоспроможності Одеської області.....	53
3.2. Маркетинг територій в аспекті підвищення конкурентоспроможності Одеської області.....	58
3.3. Кластери як ефективний механізм підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеської області	62
Висновок до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВВП – внутрішній валовий продукт

ВЕД – вид економічної діяльності

ВРП – валовий регіональний продукт

ДПП – Державне приватне партнерство

ІР – індекс інноваційного розвитку

ЄДРСР – Єдиний державний реєстр судових рішень

ЄС – Європейський союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗМІ – засоби масової інформації

ЗУ – Закон України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

м. – місто

МОН – Міністерство освіти і науки

МСП – мале та середнє підприємництво

НДР – наукові дослідження і розробки

НДДКР – науково-дослідні та дослідницько-конструкторські розробки

п. – пункт

ПІІ – прямі іноземні інвестиції

р. – рік

р.р. – роки

с. – сторінка

ст. – стаття

ЦК – Цивільний кодекс України

ТОД – територіальні органи Держстату

УНР – Українська народна республіка

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність даної теми обумовлена тим, що у в умовах сьогодення під час складних процесів трансформації усіх без винятку суспільних відносин, відбувається швидке загострення соціальних, політичних й інших протиріч, де міжнародна конкурентоспроможність регіонів, нажаль, не завжди має належний рівень.

Зважаючи на те, що кожен регіон має низку своїх специфічних особливостей, їх міжнародна конкурентоспроможність залежить саме від них. У даному випадку, Одеський регіон не є винятком.

Одеський регіон, як і будь-які інші, має свої особливості, які обумовлені його розташуванням та показниками економічної діяльності й культури, чим обумовлюється підвищена увага даної проблематики.

До того ж, у наш час, в забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки достатньо важливу роль забезпечують регіони. Як частина загального розвитку й економічного рівня країни, конкурентоспроможність регіону, зокрема й Одеського, важлива для аналізу конкурентних переваг серед інших регіонів, а також його ролі та місця в економіці всієї країни.

Не менш важливим є те, що коли найвищий показник конкурентоспроможності має регіон, де приділяється увага їх дослідженню та вдосконаленню, безперечно такий регіон може бути як приклад для інших конкуруючих регіонів, а його показники можуть слугувати взірцем для їх ефективної конкуренції. Так як конкуренція між регіонами стимулює їх подальший розвиток та сприяє вирішенню загальнодержавних завдань щодо покращення рівня забезпечення загальнолюдських потреб.

Досліджувана тема створює передумови для підвищення ефективності розвитку та функціонування міжнародної конкурентоспроможності регіонів на прикладі Одеської області для забезпечення сталого розвитку конкуруючих суб'єктів та покращення рівня життя населення.

Ступінь наукової розробки. Теоретичні й практичні аспекти щодо проблем підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону, зокрема й Одеського,

дослідували такі науковці як Л.Н. Асаул, В.М. Бабаєв, Б.В. Буркинський, В.О. Безугла, О.М. Бориславська, І.В. Брикова, М.П. Войнаренко, В.Ф. Горячук, О.А. Єрмакова, В.Г. Ковальчук, Ю.Г. Козак, О.М. Котлубай, І.В. Крючкова, О.В. Кутняк, О.І. Лайко, М.О. Лендьєл, С.Д. Максименко, А.С. Матвієнко, В.М. Осипов, І.В. Пінчук, С.І. Соколенко, О.А.Суліма, С.В. Філіппова, З.Є. Шершньова, Л.С. Шеховцева та інші. Однак, на сьогодні дана проблематика залишається малодослідженою, а тому їй потребує подальшого розгляду та опрацювання.

Об'єктом дослідження є міжнародна конкурентоспроможність Одеського регіону в умовах сьогодення. А **предметом** – система організаційно-економічних заходів на регіональному рівні щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеської області.

Метою роботи є вивчення і наукове обґрунтування теоретичних питань, організаційно-економічних рішень та практичних ситуацій, які пов'язані із підвищенням міжнародної конкурентоспроможності регіону (на прикладі Одеської області).

Для досягнення цієї мети необхідно було вирішити наступні основні завдання:

розкрити теоретичні засади міжнародної конкурентоспроможності регіону, зокрема й Одеського;

виявити шляхи формування регіональної політики, спрямованої на підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону;

дослідити європейський досвід регіональної політики регіону;

проаналізувати міжнародну конкурентоспроможність регіону Одеської області;

виявити фактори міжнародної конкурентоспроможності регіону Одеської області;

розробити шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеської області;

визначити основні напрямки впливу на рівень міжнародної конкурентоспроможності Одеської області.

Методи дослідження. Методичну основу дослідження складають загальнонаукові та спеціальні методи, а саме такі, як діалектичний метод пізнання суспільних явищ і процесів, системно-структурний – дозволив проаналізувати рівень міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону, як структурного елементу національної економічної системи, порівняльний – використаний при аналізі конкурентоспроможності регіонів України, а також окремих регіонів зарубіжних країн, статистичний – дозволив проаналізувати стан міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону, конкретно-соціологічний – використаний при дослідженні окремих ситуацій, формально-логічний метод було використано при формуванні висновків та наукових положень.

Інформаційною базою – є законодавчі та нормативні акти, теоретичні та методологічні розробки вітчизняних і закордонних учених, статистичні та аналітичні матеріали Державного комітету статистики України, Науково-технічного комплексу статистичних досліджень, література та публікації за напрямком обраної тематики.

Структура випускної роботи: вступ, три розділи, висновок і список використаних джерел. Загальний обсяг – 75 сторінок.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі огляду наукової літератури та спеціальних нормативно-правових актів, необхідно відзначити, що міжнародна конкурентоспроможність регіону – економічна категорія, обумовлена зіткненням однорідних інтересів, які спрямовані на те, щоб досягнути поставлені цілі в економічному, соціальному та регіональному розвитку, а також зміцнити конкурентні позиції у геоекономічному просторі. Найважливішими чинниками складових міжнародної конкурентоспроможності регіону є такі, як територія, суспільство, економіка, навколишнє середовище, правова свідомість та культура, а до критеріїв міжнародної конкурентоспроможності регіону уміщують у себе встановлені межі формування конкурентних переваг які спрямовані на стрімкий його розвиток.

Належне формування регіональної політики, спрямованої на підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону залежить від: відповідного рівня захисту інтересів регіону всередині країни та за її межами; створення умов для сприятливого розвитку бізнесу; розширення виробничих можливостей державної і муніципальної власності; створення системи регіональних пільг і гарантій для діяльності комерційних структур та інвесторів; активізації інноваційної діяльності; зміцнення зовнішньоекономічного потенціалу та розширенні торгово-економічних зв'язків регіону. Тому, формування регіональної політики, спрямованої на підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону – є важливим компонентом регіонального розвитку й процвітання.

Проте, на основі огляду Європейського досвіду щодо проблематики регіональної політики, варто підсумувати, що досвід окремих країн Європи має досить високі показники рівня розвитку та функціонування регіональної політики. Це стосується тих країн, які мають налагоджені соціально-економічні позиції та активно займаються швидким впровадженням програм щодо регіонального розвитку в життя як самого регіону, так і всієї країни. Соціально слабкі регіони, які увійшли до країн ЄС поступово виформовують налагоджену економічну систему, у відповідності до принципу вирівнювання політики регіонів, який діє в ЄС. Це у свою чергу стимулює економічний та соціальний розвиток таких

регіонів, а також, у свою чергу, усі країни де існують територіально слабкі регіони. В Україні дієва регіональна політика можлива у випадку врахування досвіду, який сформувався країнами Європейського Союзу. Тому, для забезпечення стабільного функціонування регіональної політики та сталого її розвитку, корисним для нашої держави буде перейняти досвід високорозвинених країн.

Загалом, факторами міжнародної конкурентоспроможності регіону Одеської області – є різноманітні як внутрішньо-державні так і зовнішньо-економічні чинники, що мають рушійну силу щодо безпосереднього впливу на рівень розвитку та функціонування міжнародної конкурентоспроможності регіону Одеської області. Тому, до основних факторів впливу на рівень міжнародної конкурентоспроможності регіону Одеської області необхідно віднести такі, як соціальні, економічні, політичні, екологічні й культурні, а також рівень та якість управління щодо розвитку й функціонування міжнародної конкурентоспроможності регіональної політики Одеського регіону.

У наш час, основними проблемами, які перешкоджають розвитку міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону є такі, як складність доступу до ресурсів, відсутність діалогу з владою, корупція, а додаткові проблеми – це низький рівень освіти, відсутність матеріально-технічної бази та низький рівень активності суб'єктів бізнесу в обговоренні проблем, які виникли фактично. Однак, в умовах сьогодення виявляється, що Одеська область своїм вигідним економічно-територіальним розташуванням має величезний потенціал для свого подальшого розвитку та формування достатньо високого рівня міжнародної конкурентоспроможності. Також, у найближчому майбутньому ключовим фактором міжнародної конкурентоспроможності в Одеській області й інших регіонах вбачається можливість економічної системи нашої держави та визначеного регіону належно реалізовувати інновації. Більше того, цілком очевидним є те, що економічна система, яка зорієнтована на інновації та послуги, є відповіддю на глобальні виклики, які системно відбуваються сьогодні. Безумовно, інноваційну економічну систему країни необхідно будувати на основі

формування регіональних інноваційних економічних систем, а ефективність інноваційної діяльності Одеської області визначається внеском у її економічне зростання, яка у наш час, потребує системного розвитку та вдосконалення.

Власне, для дієвого покращення інноваційної складової Одеської області необхідно забезпечити сприятливі умови для створення та функціонування інноваційно активних підприємств та розвитку системи інновацій, залучення вітчизняних та іноземних інвесторів. До того ж, обов'язково необхідно подолати вище виокремлені проблеми, що могли б гальмувати інноваційний розвиток міжнародної конкурентоспроможності Одеської області у майбутньому. У свою чергу, маркетинг територій в аспекті підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеської області відіграє досить важливу та необхідну роль. З однієї сторони територіальний маркетинг Одеського регіону має стрімко покращити рівень міжнародної конкурентоспроможності Одеської області, а з іншої – допомагає виявити основні недоліки тієї чи іншої сфери, що перешкоджають дієвому функціонуванню, яке могло би мати високі показники. Тому, маркетинг територій в аспекті підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеської області визнаємо одним із основних напрямків впливу на її рівень.

До того ж, досвід більшості розвинутих країн світу доводить те, що з появою нових технологій і знань застосування кластерного підходу призводить до інноваційних змін промислового виробництва. Відтак, застосування кластерного підходу для підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеської області є необхідним та основним із напрямків впливу на неї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 2013 року // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 13. – ст. 90.
3. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 2002 року // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 36. – ст. 266.
4. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850-IV від 08.09.2005 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - №51. - ст. 548.
5. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (дата звернення: 11.03.2019).
6. Аналітичний звіт: національний та регіональні виміри. Щорічна оцінка ділового клімату в Україні. За результатами національного опитування малого та середнього бізнесу. Індекс ділового клімату 2016/2017 від 2016 року. – К. – 351 с.
7. Асаул Л.Н. Строительный кластер – новая региональная производственная система // Экономика строительства.– 2004 – №6. – С. 16–25.
8. Бабаєв В.М. Сучасні політичні практики країн Європи: досвід для формування регіональної політики в Україні [Електронне фахове видання] / В.М. Бабаєв // Державне будівництво. – 2006. – № 1 URL: [file:///C:/Users/%D0%BF%D0%BA/Downloads/DeBu_2007_1\(1\)__45.pdf](file:///C:/Users/%D0%BF%D0%BA/Downloads/DeBu_2007_1(1)__45.pdf) (дата звернення: 21.04.2019).
9. Безугла В. О. Основи формування конкурентоспроможності регіонів України (на прикладі Полтавського регіону) : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / В. О. Безугла ; Харк. нац. акад. міськ. г-ва. - Х., 2006. - 20 с.
10. Бориславська О. М., Заверуха І.Б., Школик А.М., Захарченко Е.М., Курінний О.В., Топпервін Н. Децентралізація публічної влади: досвід

Європейськимх країн та перспективи України / О.М. Бориславська, І.Б. Заверуха, А.М. Школик, Е.М. Захарченко, О.В. Курінний, Н. Топпервін; Центр політико – правових реформ. – К., 2012. – 127 с.

11. Брикова І.В. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів в глобальному економічному просторі / І.В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – 2007. – № 7. – С. 5-33.

12. Брикова І. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір / І. Брикова // Міжнародна економічна політика. – 2006. - №4. - С. 29-53.

13. Брикова І.В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіонів // Економіка та підприємництво. – 2006. – № 17. – С. 61-70.

14. Вільна енциклопедія «Вікіпедія» URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C (дата звернення: 18.04.2019).

15. Вільна енциклопедія «Вікіпедія» URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%BE%D0%BD%D0%B4_%C2%AB%D0%95%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%C2%BB (дата звернення: 19.04.2019).

16. Веб-портал Фонду ефективного управління URL: <http://www.feg.org.ua/reports> (дата звернення: 11.03.2019).

17. Веб портал Департаменту екології та природних ресурсів <http://ecology.odessa.gov.ua/>

18. Войнаренко М. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів / Михайло Войнаренко // Економіст. – 2008. - №10. – С. 27-30.

19. Грицяк І.А., Говоруха В.В., Стрельцов В.Ю. Правова та інституційна основи Європейського Союзу: підруч. – Х., 2009. – 619 с.

20. Державна служба статистики України. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник від 2017 року. – К.: 2017. – 141 с.
21. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / [за ред. акад. НАН України В.М. Гейця]. – К.: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. – 1008 с., С. 95-107.
22. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Реформа децентралізації URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 12.03.2019).
23. Єрмакова О. А. Економічна ефективність функціонування кластерів: оцінювання та аналіз впливу на конкурентоспроможність регіону / О. А. Єрмакова // Актуальні проблеми економіки. - 2012. - № 11. - С. 174-180.
24. Єрмакова О.А., Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність регіону: навчальний посібник / О.А. Єрмакова, Ю.Г. Козак – Одеса, 2013. – 332 с.
25. Єрмакова О. А, Хуторна Л. В. Інновації в Українському Причорномор'ї – досягнення і можливості. Економіка: реалії часу. 2015. №3 (19). С. 26-31.
26. Єрмакова О. А. Перспективи створення морегосподарського кластера в Україні / В. М. Осипов, О. А. Єрмакова // Економіка і прогнозування: наук. журнал. – 2009. - №3. – С. 111-122.
27. Єрмакова О. А. Перспективи створення транскордонного морського кластера в Чорноморському регіоні / О. А. Єрмакова // Економіка промисловості: наук. журнал. – 2008. - №4(43). – С. 141-146.
28. Єрмакова О. А. Проблеми державного регулювання кластерної політики в Україні / О. А. Єрмакова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Вип. 255: в 9 т. – Т. 2. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 365-370.
29. Єрмакова О. А. Роль кластерів у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності регіону / О. А. Єрмакова // Економіка промисловості: наук. журнал. – 2009. - №5. – С. 75-82.
30. Єрмакова О. А. Світовий досвід створення та функціонування морських кластерів / В. М. Осипов, О. А. Єрмакова // Вісник соціально-

економічних досліджень: зб. наук. праць. - Одеса: ОДЕУ, 2009. - №36. – С. 306-312.

31. Єрмакова О.А. Підвищення конкурентоспроможності приморських регіонів України на основі кластерної моделі / О.А. Єрмакова. – О.: Фенікс. – 2011.

32. Изард У. Методы регионального анализа. Введение в науку о регионах / Уолтер Изард. – М.: Прогресс, 1966. – 660 с.

33. Ковальчук В.Г. Європейський досвід державного управління регіональним розвитком / В.Г. Ковальчук // – Вісник Національної академії державного управління №2/18. 2013– С.132-139.

34. Крючкова І., Дубровський В. Світові методології оцінювання конкурентоспроможності економіки // Засади конкурентоспроможності в реаліях економіки знань: колективна монографія / Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ); за наук. ред. Ю.В. Полунєєва. – К.: ТОВ «Інжиніринг», 2007. – С. 24-36.

35. Кутняк О.В. Міжнародна конкуренція регіонів – економічне явище глобалізації. Научный журнал. Проблемы материальной культуры – экономические науки. №32, 2008. С. 163-166.

36. Лендъел М. Інституційний механізм реалізації регіональної політики в країнах Центрально-Східної Європи / М. Лендъел // Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України. - К. : Логос, 2000. – С. 62-97.

37. Максименко С. Конкурентоспроможність регіонів України // Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми: робочі матеріали до Круглого столу 28 травня 2008 р. – Київ: Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова. – 2008. – 56 с.

38. Матвієнко А.С. Політико-правові засади децентралізації влади в контексті адміністративної реформи в Україні А.С. Матвієнко 23.00.02 2010 р. К. 23 с.

39. Отчет о конкурентноспособности регионов Украины 2013 навстречу экономическому росту и процветанию. Фонд эффективное управление от 2013 года URL: http://www.feg.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_rus.pdf (дата звернення: 11.04.2019).

40. Перелік діючих регіональних цільвих та комплексних програм Одеської області. Офіційний веб-портал Одеської обласної ради від 2019 року URL: http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/Perelik_program_01-03-2019.pdf (дата звернення: 11.03.2019).

41. Підвищення конкурентоздатності економіки областей Заходу та Півдня України на основі формування нових виробничих систем (кластерів) : підсумки соціально-економічних досліджень / [під заг. ред. С.І. Соколенка] – К.: Міжнародна фундація сприяння ринку, 2005. – 222 с.

42. Пінчук І. В. Децентралізація публічної влади як головний вектор для забезпечення сталого розвитку України І. В. Пінчук ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 1/2 (29/30) 2016. – С. 123-131.

43. Проект Розпорядження кабінету Міністрів України «Про схвалення стратегії інноваційного розвитку України на період до 2030 року» від 2018 року URL: <https://www.businesslaw.org.ua/wp-content/sir.pdf> (дата звернення: 18.04.2019).

44. Про Одещину. Одеська обласна державна адміністрація URL: <http://oda.odessa.gov.ua/info/pro-odewinu/harakteristika/> (дата звернення: 12.03.2019).

45. Регіональна доповідь про стан природного навколишнього середовища. Одеська обласна державна адміністрація. Департамент екології та природних ресурсів від 2017 року URL: <https://menr.gov.ua/files/docs/Reg.report02017.pdf> (дата звернення: 11.03.2019).

46. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці. – К.: Логос, 2004. – 848 с.

47. Суліма О.А. Теоретико-методологічні засади конкурентоспроможності підприємств [Електронний ресурс] / О.А.Суліма // Ефективна економіка. – 2014. – №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2675>
48. Шершньова З. Є. - Стратегічне управління — Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 699 с.
49. Шеховцева Л.С. Конкурентоспособность региона: факторы и метод создания / Л.С. Шеховцева // Маркетинг в России и за рубежом. – 2001. – № 4(24). – С. 11-16.
50. Bill Slee. Endogenous Development; A concept in Search of a Theory [Electronic resource]. – CIHEAM-Options Mediterraneenes. – Mode of access: <http://ressources.ciheam.org/om/pdf/a23/CI000373.pdf>.
51. Camagni R. On the Concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading? / R. Camagni // Urban Studies, 13. – 2002. – pp. 2395-2411.
52. Krugman P. Making sense of the competitiveness debate / P. Krugman // Oxford Review of Economic Policy. – 12 (3). – 1996. – pp. 17-25.
53. Wordpower Oxford Dictionary / [edited by M. Steel]. – Oxford: Oxford University Press. – 2000. – 794 p.